

Школьний Віталій Борисович

УДК 343.12+343.143

**ТАКТИКА ВИКРИТТЯ ОРГАНІЗАТОРА ЗЛОЧИННОГО
УГРУПОВАННЯ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті внутрішніх справ,
МВС України

Науковий керівник доктор юридичних наук, доцент
Карпов Никифор Семенович,
Київський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри кримінального процесу

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Ищенко Андрій Володимирович,
Київський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри криміналістики

кандидат юридичних наук, доцент
Колонюк Віктор Петрович,
Київський науково-дослідний інститут судових експертиз,
провідний науковий співробітник

Захист відбудеться «19» лютого 2010 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.01 в Київському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ-35, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного університету внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ-35, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «15» січня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Д. Удалова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Організована злочинність становить значну небезпеку для суспільства, передусім на етапах реформування та розбудови правової системи держави, в умовах суспільно-політичної та фінансово-економічної кризи. Сприятлива для розвитку організованої злочинності ситуація містить у собі загрозу її проникнення практично в усі сфери суспільних відносин, галузі управління та господарювання.

Сьогодні в державі склалася небезпечна ситуація, коли організована злочинність, влада й корупція наблизилися до загрозливого поєднання, що може призвести до повної втрати контролю з боку правоохоронних органів. Корумповані зв'язки державних структур з організованою злочинністю є однією з головних проблем доказування організованості злочинного угруповання, на це вказали 71,4 % опитаних слідчих та 76,2 % оперативних уповноважених МВС України.

Нині відсутні науково обґрунтовані рекомендації щодо викриття організаторів злочинних угруповань. Більшість проанкетованих автором слідчих (88,6 %) та оперативних уповноважених (86,1 %) МВС України назвали цю обставину однією з причин низької ефективності протидії організованій злочинності.

Питання вивчення особистості організатора злочинів, у тому числі й організованої злочинної діяльності, протягом багатьох років привертають увагу кримінологів та криміналістів. Цій проблемі присвячені праці Ю.М. Антоняна, В.О. Алексеєва, Р.С. Белкіна, В.М. Бикова, А.І. Долгової, О.Ф. Долженкова, Ф.В. Глазиріна, А.І. Гурова, В.С. Зеленецького, А.Ф. Зелінського, Г.Г. Зуйкова, І.І. Карпеця, О.О. Кваши, М.Г. Коршака, В.Г. Лукашевича, Г.М. Матусевича, В.С. Мешкової, В.М. Мешкова, О.Р. Ратінова, Г.К. Сінілова, В.П. Топирічева, П.П. Цветкова, К.О. Чаплинського та ін.

При визначенні напряму дослідження автор ґрунтувався на фундаментальних працях учених, які розглядали окремі аспекти тактики протидії злочинності, а саме: Т.В. Авер'янової, Ю.П. Аленіна, Л.І. Аркуши, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, В.Д. Берназа, І.Є. Биховського, Т.В. Варфоломєєвої, О.М. Васильєва, А.Ф. Волобуєва, В.І. Галагана, В.Г. Гончаренка, Ю.М. Грошевого, В.А. Журавля, А.В. Іщенка, М.К. Камінського, Н.С. Карпова, Н.І. Клименко, В.П. Колонюка, В.О. Коновалової, В.П. Корж, М.В. Корнієнка, О.Є. Користіна, І.І. Котюка, В.С. Кузьмічова, А.М. Кустова, В.В. Лисенко, Є.Д. Лук'янчикова, В.Т. Маляренко, Г.А. Матусовського, О.Р. Михайленко, В.Т. Нора, В.С. Овчинського, Ю.Ю. Орлова, М.А. Погорєцького, П.А. Скоблікова, О.П. Снігерьова, С.М. Стахівського, В.В. Тищенко, Л.Д. Удалової, В.Ю. Шепітька, М.Є. Шумила, В.Є. Емінова, М.П. Яблокова та ін. Водночас питання методики виявлення організатора злочинного угруповання ще не розроблювалося в межах окремого дослідження. Існуюча прогалина, певною мірою, є не лише стримувальним чинником розвитку стратегії протидії організованій злочинності, а й значним недоліком у тактичному аспекті, оскільки невстановлений організатор злочинного угруповання вдосконалює

методи протидії правоохоронним органам, підвищує стійкість до виявлення та викриття злочинного угруповання.

Необхідність підвищення ефективності протидії правоохоронних органів організованій злочинності шляхом викриття та притягнення до кримінальної відповідальності організаторів злочинних угруповань стала підставою для вибору теми дослідження. Наведені обставини визначають актуальність теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження пов'язане із законами України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 р., «Про боротьбу з корупцією» від 05 жовтня 1995 р.; указами Президента України «Про додаткові заходи щодо зміцнення законності та правопорядку в Україні» від 05 серпня 1996 р. № 968 та «Про Національну програму боротьби з корупцією» від 10 квітня 1997 р. № 319.

Дисертація відповідає Пріоритетним напрямкам наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004–2009 років (наказ МВС України від 05 липня 2004 р. № 755) та Основним напрямом наукових досліджень Київського національного університету внутрішніх справ на 2005–2010 рр. (пункт 3.3.3). Робота безпосередньо спрямована на подальшу реалізацію положень Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1767; Концепції Комплексної програми профілактики правопорушень на 2006–2008 роки, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 березня 2006 р. № 116–р; Програми реформування системи освіти МВС України та підвищення якості підготовки фахівців для органів внутрішніх справ, затвердженої наказом МВС України від 28 жовтня 2007 р. № 411.

Проведення дослідження передбачено планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Київського національного університету внутрішніх справ на 2008–2009 рр. та планами науково-дослідних робіт кафедри кримінального процесу університету.

Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ України 29 березня 2005 р., протокол № 3, та зареєстровано в переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (2005 р.): розглянуто та схвалено відділенням Академії правових наук України (п. 615).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає в розробленні основ тактики викриття організаторів злочинних угруповань та забезпечення процесу доказування їх винуватості.

Відповідно до вказаної мети було поставлено такі *завдання*:
 виявити особливості виникнення і розвитку організованих злочинних угруповань та визначити місце організатора в їх створенні й функціонуванні;
 запропонувати класифікацію організованих злочинних угруповань й осіб, які їх створюють та керують ними;

дослідити структуру організованих злочинних угруповань і визначити особливості їх функціонування;

запропонувати типову криміналістичну характеристику організатора злочинного угруповання;

з'ясувати особливості виявлення осіб, які створюють організовані злочинні угруповання та керують ними;

розробити рекомендації щодо викриття організаторів злочинних угруповань;

дослідити особливості тактики проведення окремих слідчих дій щодо викриття організатора злочинного угруповання та запропонувати відповідні криміналістичні рекомендації.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають під час процесуальної діяльності з викриття організатора злочинного угруповання, збирання доказів його винуватості.

Предмет дослідження – тактика викриття організатора злочинного угруповання.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять система методів наукового пізнання та положення загальної теорії криміналістики. У роботі використовувалися методи: *історичний* – з його допомогою проаналізовано процеси виникнення й розвитку організованої злочинності в окремих країнах світу, на теренах колишнього СРСР та сучасної України в різні; *формально-логічний* – дав змогу розробити класифікацію організованих злочинних угруповань, організаторів злочинної діяльності, типізувати тактичні прийоми слідчих дій та надати криміналістичні рекомендації з викриття організатора злочинного угруповання; *функціональний* – використано для виокремлення специфічних ознак, що вказують на особу як організатора злочинної діяльності, та для аналізу ефективності окремих слідчих дій у процесі викриття організатора злочинного угруповання; *системно-структурний* – застосовано для систематизації тактичних прийомів проведення окремих слідчих дій у процесі викриття організатора злочинного угруповання; *соціологічний метод* – використано під час анкетування працівників практичних підрозділів МВС України; *статистичний* – для узагальнення слідчої й судової практики, опрацювання результатів анкетування та інтерв'ювання.

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 341 слідчого та 483 оперативних уповноважених МВС України; вивчення 122 кримінальних справ про злочини корисливої та насильницької спрямованості, вчинені у складі організованої злочинної групи та злочинної організації, за період з 2003 по 2009 рр.; дані статистичної звітності МВС України та емпіричні матеріали попередніх досліджень з даної проблематики.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що воно є одним з перших в Україні монографічним дослідженням тактики викриття та доказування винуватості організаторів злочинних угруповань.

У дисертації обґрунтовано низку наукових положень, одержано результати, що характеризуються новизною, зокрема:

вперше:

– у межах класифікації організованих злочинних об'єднань запропоновано авторські визначення понять «організована злочинна група», «організоване злочинне угруповання» та «злочинна організація»;

– обґрунтовано пропозиції щодо нової редакції ст. 255 Кримінального кодексу (КК) України «Створення організованої злочинної групи або злочинної організації», застосування якої ефективніше сприятиме притягненню до кримінальної відповідальності організатора злочинного угруповання;

– розроблено систему першочергових та подальших слідчих дій, що передбачає організаційно-тактичні особливості їх проведення з метою підтвердження факту створення злочинного угруповання, виявлення інформації стосовно керівництва його членами конкретною особою;

– запропоновано тактику викриття організатора злочинного угруповання;

удосконалено:

– визначення структури організованих злочинних угруповань;

– криміналістичну характеристику організованих злочинних угруповань, особливості окремих її елементів;

дістало подальшого розвитку:

– класифікація злочинних угруповань за територіальною ознакою, національною приналежністю, сферами злочинної діяльності, ступенем організованості й кількістю учасників, яка забезпечує розмежування видів груп, ефективне використання тактичних прийомів окремих слідчих дій та всебічне, повне й об'єктивне розслідування вчинених членами груп суспільно небезпечних діянь;

– характеристика організатора злочинного угруповання через висвітлення типових рис його особистості, типових способів приховування протиправних діянь;

– рекомендації щодо використання тактичних прийомів допиту та очної ставки при розслідуванні протиправної діяльності організатора злочинного угруповання;

– тактичні прийоми проведення огляду місця події, обшуку, очної ставки, зняття інформації з каналів зв'язку, призначення експертиз по цій категорії справ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення, висновки і пропозиції, сформульовані в роботі, упроваджено в діяльність практичних підрозділів МВС України та навчальних закладів, зокрема, Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України (акт впровадження від 12 березня 2007 р. № д/2–1531), Головного слідчого управління МВС України (акт впровадження від 14 лютого 2007 р. № 13/2–546), Київського національного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 12 лютого 2008 р.) й Української академії бізнесу та підприємства (акт впровадження від 01 квітня 2008 р.).

Результати дослідження можуть бути використані в науково-дослідній роботі як основа для подальшого розроблення методики розслідування організованої злочинної діяльності, формування комплексу тактичних комбінацій та операцій, спрямованих на викриття організаторів й активних членів організованих злочинних угруповань.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення та висновки дисертації оприлюднено на конференціях: «Еволюція уголовного судопроизводства на постсоветском пространстве» (м. Київ, 22–23 червня 2006 р.); «Безпека підприємництва та фінансовий моніторинг» (м. Київ, 15-17 листопада 2006 р.); «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Луцьк, 23–24 березня 2007 р.); «Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності» (м. Київ, 25–26 жовтня 2007 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації опубліковані здобувачем у чотирьох наукових статтях, з яких три – у фахових виданнях, перелік яких затверджено ВАК України, одна в міжнародному науково-практичному правовому журналі, окремі положення оприлюднено на чотирьох науково-практичних конференціях різного виду.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що включають шість підрозділів, висновків, трьох додатків на 29 сторінках, списку використаних джерел (205 найменувань). Повний обсяг дисертації становить 238 сторінок, із них загальний обсяг – 188 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується вибір теми дисертації, її актуальність, визначається мета й завдання дослідження, його об'єкт і предмет, методи дослідження, наукова новизна отриманих результатів, практичне значення результатів дисертації.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика організованої злочинності та її лідерів» об'єднує три підрозділи, що присвячені визначенню сутності організованої злочинності, історичному аналізу цього явища та розробленню криміналістичної характеристики організованих злочинних угруповань і їх лідерів.

У **підрозділі 1.1. «Історичний нарис організованої злочинності та роль її лідерів в її становленні»** досліджено процес виникнення професійної й організованої злочинності в Україні та інших країнах, зокрема Японії, Італії і США.

Автор вивчив різні наукові концепції щодо моменту виникнення організованої злочинності. У цьому контексті проаналізовано розвиток низки типів злочинних організацій (японської мафії – Якудзи, сицилійської мафії, організованої злочинності у США – Кози Ностри та ін.). До першого утворення, яке мало ознаки організованої злочинності, віднесено Якудзу, що сформувалася приблизно до середини XVII ст. А вже на початку XX ст. організовані об'єднання стали невід'ємним явищем злочинної діяльності. Явище

організованої злочинності притаманно всім країнам світу і характеризується національними або територіальними особливостями.

Аналіз наукових джерел надав можливість виокремити головні ознаки професійної злочинності: а) систематична злочинна діяльність; б) певні знання та навички (кваліфікація); в) вчинення злочинів як джерело існування; г) спеціалізація (вчинення окремих видів злочинів); д) зв'язок зі злочинним середовищем (звичаї, традиції, «блатна» атрибутика, жаргон) та ін. Показано відмінність між професійною та організованою злочинністю.

Дисертант приєднується до позицій науковців (А.І. Гурова, А.І. Долгової, С.В. Д'якова та ін.), що з кінця 70-х років ХХ ст. на території СРСР виник мафіозний тип злочинності, тобто поєднання зусиль економічних і загальнокримінальних організованих злочинних угруповань для прихованої експансії в різні сфери суспільного життя, у тому числі й зовнішньоекономічну діяльність.

У роботі розкрито вплив лідерів кримінального світу та організаторів організованих угруповань на процес становлення й розвитку організованої злочинності.

У *підрозділі 1.2. «Кримінально-правова та криміналістична характеристика сучасної організованої злочинності в Україні»* наводяться основні кримінально-правові та криміналістичні ознаки сучасної організованої злочинності.

Виокремлено та проаналізовано основні ознаки, якими характеризується сучасна організована злочинність в Україні: а) складна стала багатоступенева система зв'язків (у 51 % вивчених кримінальних справ про злочини, вчинені організованими злочинними угрупованнями, встановлено їх зв'язок з іншими угрупованнями, 32 % з яких входило до складу злочинних організацій); б) професіоналізм; в) корупція (корумповані зв'язки виявлено у 76 % вивчених кримінальних справ).

Вивчення кримінального законодавства дало змогу виокремити види криміналізованої організованої діяльності, яка полягає у створенні:

- 1) транснаціональної організації, що здійснює порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини (ч. 5 ст. 143 КК України);
- 2) групи, діяльність якої здійснюється під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів і поєднана із заподіянням шкоди здоров'ю людей або статевою розпустою (ст. 181 КК України);
- 3) злочинної організації (ст. 255 КК України);
- 4) банди (ст. 257 КК України);
- 5) терористичної групи чи терористичної організації (ч. 4 ст. 258 КК України);
- 6) непередбаченого законом воєнізованого або збройного формування (ст. 260 КК України);
- 7) сутенерської організованої групи, що забезпечує діяльність з надання сексуальних послуг особами чоловічої та жіночої статі (ч. 4 ст. 303 КК України);
- 8) організованої групи, створеної у виправній установі з метою тероризування засуджених або нападу на адміністрацію (ст. 392 КК України);

На підставі аналізу ознак організованої групи та злочинної організації

(ст. 28 КК України) і практики розслідування злочинів у роботі зазначено про існування певної плутанини при визначенні виду злочинного угруповання у зв'язку з відсутністю трактування таких ознак, як ієрархічність та стійкість. На це вказали 51,3 % слідчих та 62,5 % оперативних уповноважених МВС України, проанкетовані автором. Дисертант обґрунтовує, що найбільш істотними ознаками організованого злочинного угруповання є його чисельність і розподіл ролей, що дає змогу класифікувати їх на:

організовану злочинну групу – найпростіша форма організації правопорушників, створена для тимчасового або систематичного вчинення злочинів, що не характеризується яскраво вираженим лідером, чисельністю три, чотири особи, кваліфікація, ділові якості яких приблизно однакові (кишенькові, квартирні злодії тощо);

організоване злочинне угруповання – є певною структурою, чисельністю до десяти осіб, з наявністю зв'язків з іншими злочинними формуваннями на території свого функціонування, на чолі якої стоїть лідер, який також бере участь у злочинних діях;

злочинна організація – формування чисельністю понад десяти осіб, яке здійснює інтелектуальне розроблення, фінансування майбутніх злочинів, забезпечує приховування злочинної діяльності, збут майна, підтримує зв'язки з місцями позбавлення волі, контролює громадську думку шляхом впливу на певні верстви населення, забезпечує безпеку всіх злочинних формувань (груп, угруповань), що перебувають під її впливом.

За вивченими кримінальними справами щодо кількісного складу організованого злочинного угруповання в середньому нараховують п'ять – десять осіб, а середній час існування угруповання (вчинення ним групових злочинів) коливається від одного до двох років. У роботі наведено види найбільш поширених злочинів, що вчинюють організовані злочинні угруповання в Україні. Аналіз статистичних даних звертає увагу на нинішню динаміку збільшення кількості організованих угруповань з міжнародними зв'язками, у фінансово-кредитній системі, сформованих на етнічній основі.

Вивчаючи класифікації злочинних угруповань, дисертант наводить основні їх види: а) створені за територіальною ознакою; б) організовані на етнічній основі; в) об'єднані на єдиних релігійних віросповіданнях; г) створені за сферами злочинної діяльності; д) створені на основі спільної професійної діяльності (наприклад злочинні угруповання працівників правоохоронних органів).

Автор виділяє й аналізує типові елементи, що притаманні структурі організованого злочинного угруповання: 1) лідери злочинної діяльності регіону; 2) організатори, керівники окремого угруповання; 3) радники, консультанти; 4) активні члени, «бойовики», охоронці; 5) розвідка; 6) контррозвідка; 7) ізолюючий прошарок; 8) блоки захисту – «дах».

Визначено особливості функціонування злочинного угруповання на певній території, до яких віднесено: 1) самостійність, що характеризує високий ступінь організації злочинного середовища; 2) стабільність існування; 3) високий рівень

професіоналізму; 4) забезпечення належної конспірації; 5) створення системи фінансування; 6) об'єднання та зв'язок з іншими угрупованнями; 7) чіткий розподіл функцій і ролей; 8) зрощування кримінальної й економічної злочинності; 9) забезпечення безпеки членів угруповання; 10) ретельне планування злочинів; 11) гнучкість пристосування до умов, що змінюються; 12) встановлення монополістичного нагляду на контрольованій території; 13) формування громадської думки про рівень злочинності й дієвості влади шляхом інформаційно-психологічного впливу на різні верстви населення; 14) упровадження лідерів, членів угруповань в офіційні структури, корумпування чиновників; 15) постійне відтворення злочинної діяльності.

На підставі проведеного дослідження автор вважає організовану злочинність негативним соціальним явищем, що характеризується створенням стійких, згуртованих злочинних угруповань, із чітким розподілом ролей між учасниками, які діють тривалий час на певній території та регулярно вчиняють злочини.

У *підрозділі 1.3. «Криміналістична характеристика організатора злочинного угруповання»* дисертант досліджує особу організатора злочинного угруповання, зазначаючи криміналістичні аспекти притягнення до кримінальної відповідальності цього співучасника злочину.

Як показали дослідження практики, до кримінальної відповідальності притягаються, зазвичай, виконавці злочинів, на це вказали 64,9 % слідчих та 69,6 % оперативних уповноважених МВС України.

За дев'ять місяців 2009 р. на території України було виявлено 345 організованих злочинних угруповань, що вчинили 4023 злочини, 3346 з яких є тяжкими й особливо тяжкими. Із цієї кількості організованих злочинних угруповань до кримінальної відповідальності за створення злочинної організації було притягнуто лише 19 осіб, в інших випадках організатори злочинних угруповань притягуються до відповідальності лише за окремі злочини, вчинені ними безпосередньо у складі угруповання як співучасник злочину.

Автор аналізує кримінально-правову норму щодо відповідальності за створення злочинної організації (ст. 255 КК України). Практичним працівникам складно визначити момент часу, з якого діяльність щодо створення злочинної організації може бути визнана закінченою, досить проблематично виявити й довести факт створення злочинної організації для вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів. Ураховуючи результати анкетування слідчих (91,5 %) й оперативних уповноважених (89,8 %) МВС України, які вказали на низьку ефективність чинного законодавства щодо боротьби з організованою злочинністю, а 73,4 % слідчих та 76,9 % оперативних уповноважених МВС України зазначили про необхідність його конкретизації, автор запропонував викласти назву та частину 1 ст. 255 КК України в такій редакції:

«Стаття 255. Створення організованої злочинної групи або злочинної організації

1. Створення організованої злочинної групи або злочинної організації, а також керівництво ними або участь у них, участь у злочинах,

вчинюваних ними, а також організаційна діяльність щодо забезпечення їхнього функціонування, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп ...».

Прийняття такої норми сприятиме вдосконаленню діяльності правоохоронних органів щодо доведення фактів створення організованих злочинних груп і злочинних організацій та притягнення винних до кримінальної відповідальності за ст. 255 КК України.

Особа організатора злочинного угруповання характеризується багатовекторністю, обумовленою різноманіттям видів протиправної діяльності. Як правило, це повнолітня особа, яка володіє певними знаннями в економіці, психології, уміє домагатися поставленої мети й підкоряти своїй волі інших осіб. Згідно з даними, отриманими при вивченні кримінальних справ, більшість лідерів мають вищу освіту – 65,0 %, тоді як середню спеціальну – 27,0 %, загальну середню освіту – 11,0 %. Автор дотримується позиції Ю.М. Антоняна та В.Г. Самовичева про індивідуально-психологічні особливості лідерів кримінальних структур: організаторські здібності, високі вольові якості, толерантність, аналітичний розум й емоційна прохолодність.

За ступенем участі у злочинній діяльності можна виокремити таких лідерів злочинної діяльності: а) лідер (організатор) – активний член угруповання; б) лідер – «генератор ідей» («тіньовий лідер»).

У роботі розглянуто й таку категорію організаторів злочинних груп, як «злочинці у законі». Виокремлено ознаки, що характеризують їх, а саме: 1) отримання доходів лише злочинним шляхом (легальних доходів, як правило, не існує); 2) відсутність відомостей компрометуючого характеру, дотримання «злочинських ідеалів»; 3) знання злочинських законів і відданість їм; 4) володіння організаторськими здібностями; 5) наявність авторитету серед інших лідерів злочинного світу; 6) надання матеріальної допомоги кримінальним угрупованням.

Розділ 2 «Викриття організатора злочинного угруповання та особливості притягнення його до кримінальної відповідальності» присвячено дослідженню організаційно-тактичних питань притягнення до кримінальної відповідальності лідера (організатора) злочинного угруповання та проведення окремих слідчих дій на різних стадіях кримінального процесу і складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *«Викриття організатора злочинного угруповання на стадії порушення кримінальної справи»* наведено рекомендації щодо виявлення організатора злочинного угруповання, визначення серед членів організованого злочинного угруповання його лідера.

На стадії порушення кримінальної справи для виявлення організатора злочинного угруповання встановлюються відомості: а) про виникнення задуму створення злочинного угруповання (час, місце, ініціатори, їх мотиви, послідовність дій); б) про характер діяльності угруповання (спрямованість, тривалість існування, оснащення, озброєння, система зв'язку, фінансування); в) про участь кожного з членів угруповання у кримінальних подіях; г) про

структуру угруповання (кількість учасників, система керівництва, розподіл ролей, стосунки між членами); г) про ступінь організованості угруповання, підконтрольності дій кожного члена його лідерів; г) про способи приховання слідів злочинної діяльності й протидії правоохоронним органам; д) про легалізацію («відмивання») отриманих злочинних доходів; е) про способи поновлення діяльності угруповання.

Автор наголошує на одному з ефективних методів виявлення організованого угруповання та його лідера, яким є аналітичний пошук, сутність якого полягає в аналізі оперативно-службових документів, звітів, повідомлень, у тому числі в засобах масової інформації й мережі Інтернет. Застосовуючи аналітичний пошук, встановлюється економічна складова організованої злочинності: банки, фірми, підприємства, пов'язані з організованим злочинним угрупованням, джерела надходження грошових коштів.

Встановленню злочинних груп сприяє налагоджена взаємодія між оперативними підрозділами МВС і Державного департаменту України з питань виконання покарань в аспекті виявлення новостворених злочинних угруповань.

Автор досліджує оперативно-розшукові заходи, що відіграють домінуючу роль у збиранні інформації про криміналістично значущі сліди діяльності організатора на етапі порушення кримінальної справи. Наголошується на особливостях реалізації оперативно-розшукової інформації з метою надання їй доказового значення шляхом проведення слідчих дій та інших оперативно-розшукових заходів під час провадження у кримінальній справі. Наведено рекомендації щодо використання фактору раптовості для викриття злочинної діяльності організованого злочинного угруповання.

Однією з особливостей збирання і фіксації доказової інформації про організоване злочинне угруповання на стадії порушення кримінальної справи є необхідність забезпечення таємниці досудового слідства.

Автор на підставі вивчення практики розкриття діяльності організованого злочинного угруповання та наукової літератури підтримує позицію дослідників про надання можливості проводити судові експертизи до порушення кримінальної справи (В.П. Бахін, Н.С. Карпов, Є.Д. Лук'янчиков). Так, при доведенні факту керівництва лідером злочинним угрупованням з використанням мобільного телефону слідчий, маючи в наявності фонозапис розмови з відданням злочинних наказів та розпоряджень, мав би можливість порівняти зразки голосу особи, яка перевіряється, з фонограмою, отриманою під час проведення оперативно-розшукових заходів. Автор наголошує на необхідності законодавчого закріплення можливості призначення судових експертиз до порушення кримінальної справи (таку думку поділяють також 84,2 % опитаних слідчих та 91,3 % оперативних уповноважених МВС України).

У роботі проаналізовано діяльність з викриття на стадії порушення кримінальної справи організатора організованого злочинного угруповання при взаємодії слідчих з оперативними працівниками спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ. Розкрито процесуальні і непроцесуальні форми такої взаємодії.

У підрозділі 2.2. «Тактика проведення першочергових слідчих дій з метою викриття організатора злочинного угруповання» досліджується питання тактики проведення та використання результатів обшуку, слідчого огляду, затримання, зняття інформації з каналів зв'язку під час викриття організатора злочинного угруповання.

Автор зазначає, що процес встановлення ролі організатора злочинного угруповання здійснюється в несприятливих для слідчого умовах: обмеженість часу, сил та засобів, недостатність необхідної доказової інформації та протидія з боку членів злочинного угруповання й корумпованих посадових осіб.

Обшук під час викриття організатора злочинного угруповання, як правило, є невідкладною слідчою дією і супроводжується його затриманням, допитом й арештом. Дисертант наголошує на використанні фактору раптовості при проведенні обшуку. Проведення обшуків у всіх членів угруповання має чітко погоджуватися з однією особою та скеровуватися нею. Своєчасний, оперативний обмін інформацією, що надходить з місць усіх обшуків, сприяє пошуку й виявленню об'єктів, що свідчать про злочинну діяльність.

У роботі звернуто увагу на тактичну комбінацію «груповий обшук», що передбачає проведення пошукових дій одночасно в декількох осіб або різних місцях. Передумовами цієї тактичної комбінації є такі: існування стійкої злочинної групи; не перебування членів групи під вартою; перебування об'єктів обшуку в різних місцях; налагоджена система взаємодії між членами групи. У 92,0 % вивчених кримінальних справ про злочини, вчинені організованим злочинним угрупованням, застосовувався «груповий обшук».

Звернуто увагу на виявлення при обшуку документів, складених особисто організатором (схеми, фотоальбоми, списки телефонних номерів, тексти договорів, інформація на електронних носіях тощо), що свідчать про його злочинну діяльність.

Автор наголошує на правилах обшуку і виїмки інформації з комп'ютерної техніки, зазначаються типові помилки працівників правоохоронних органів, допущених під час цієї слідчої дії.

З метою належного оформлення обшуку у володінні організатора злочинної групи необхідно залучати достатню кількість правоохоронців, детально фіксувати перебіг обшуку та його результати. При використанні фото-, відеозйомки слідча дія фіксується так: обстановка до обшуку – місце виявлення об'єкта (схованки) – пояснення особи, в якій проводиться обшук, про походження предмета – пред'явлення схованки та предмета понятим – упакування предмета – обстановка після обшуку. Автор звертає увагу на необхідність виявлення, фіксації та вилучення відбитків пальців рук з окремих предметів, які вилучаються під час обшуку житла або іншого помешкання організатора, з метою подальшого доведення приналежності йому таких предметів.

Надано рекомендації щодо використання понятих під час обшуку.

Розглянуто тактичні прийоми обшуку із зазначенням відповідних слідчих ситуацій: а) повне і часткове обстеження; б) одиночне та групове обстеження;

в) паралельне та зустрічне обстеження; г) обстеження з порушенням та без порушення цілісності досліджуваних об'єктів; г) словесна розвідка; д) допущення обшуку з негативним результатом.

На основі позиції науковців (Є.Д. Лук'янчикова, В.Т. Маляренко) запропоновано визначення зняття інформації з каналів зв'язку як слідчої дії, сутність якої полягає в негласному контролі й фіксації за допомогою спеціальних технічних засобів мультимедійної інформації, що передається телекомунікаційними каналами зв'язку та може містити відомості про злочин.

Наведено тактичні переваги застосування цієї слідчої дії при викритті організатора злочинного угруповання (використання фактору раптовості, додаткове вивчення особи злочинця, застосування прийомів рефлексії, нейтралізація запланованих заходів протидії розслідуванню та ін.).

Автор обґрунтовано пропонує законодавчо закріпити технічне виконання постанови слідчого про зняття інформації з каналів зв'язку правоохоронними підрозділами, які здійснюють оперативне забезпечення досудового слідства.

Як показали результати вивчення кримінальних справ, під час розслідування організованої злочинної діяльності слідчі проводили *огляди*: місця події (100,0 % випадків); ділянок місцевості та приміщень поза місцем події (31,0 %); трупа (29,0 %); предметів і документів (27,0 %); інші види (9,0 %). Сформульовано завдання, що вирішуються під час огляду місця події у процесі встановлення ролі організатора злочинного угруповання.

Для викриття організатора організованого злочинного угруповання може бути проведений огляд ділянки місцевості, приміщення, транспортного засобу, звідки здійснювалося керівництво злочинною діяльністю. Наголошено на тому, що перед оглядом доцільно зафіксувати фото- або відеозйомкою перебування навколо сторонніх осіб, які можуть бути спостерігачами – членами організованого злочинного угруповання. Наведено особливості огляду стільникового телефону і комп'ютерної техніки організатора злочинів.

Розкрито особливості тактики *затримання* організатора злочинного угруповання і його членів з уникненням можливості приховування слідів злочинної діяльності іншими співучасниками. Розглянуто три основних види затримання: 1) первинне затримання організатора злочинної групи; 2) первинне затримання другорядних членів організованого злочинного угруповання; 3) одночасне затримання всіх членів організованого злочинного угруповання.

Наголошено, що, готуючись до затримання організатора злочинного угруповання, необхідно отримати відомості: а) про злочинця, його озброєність, володіння прийомами єдиноборств і готовність чинити опір; б) про місцевість, у якій планується провести затримання; в) про наявність сторонніх осіб у цьому місці у визначений час та ін.

Дисертант досліджує й тактику такого важливого елементу затримання організатора злочинної групи, як *особистий обшук*. Серед предметів, що можуть мати значення для притягнення до відповідальності особи, вказано на записи, у тому числі й зашифровані, стільникові телефони, схеми, бланки доручень, печатки, штампи, розписки про одержання грошей тощо.

Встановлено, що типовими помилками слідчого, до яких апелюють захисники організаторів злочинних угруповань, є порушення процесуальної форми проведення слідчих дій та недостатня ретельність фіксації ходу і їх результатів.

У підрозділі 2.3. «Подальші слідчі дії під час викриття організатора злочинного угруповання» досліджуються організаційні й тактичні особливості проведення допиту, очної ставки, відтворення обстановки та обставин події, призначення судових експертиз.

У роботі запропоновано типовий предмет допиту організатора злочинного угруповання, його членів, свідків та потерпілих. У зв'язку із значною чисельністю організованого злочинного угруповання зазначено особливості фіксації отриманих від свідків і потерпілих відомостей про конкретних учасників організованої групи, які вчинювали злочини.

Тактика допиту розкрита за допомогою розгляду двох систем тактичних прийомів, що застосовуються в ситуаціях, коли: 1) організатор злочинного угруповання повідомляє правдиві відомості, допомагає викривати членів своєї групи; 2) організатор протидіє встановленню істини у справі. У межах першої системи автор показує специфіку використання таких тактичних методів: бесіди; надання допомоги у пригадуванні забутого, у тому числі й за допомогою асоціативних зв'язків тощо. У другій групі досліджено: пред'явлення доказів; деталізація показань; допущення легенди; припинення неправдивої інформації; інформаційний або комунікативний вакуум тощо. Дисертант звертає увагу й на застосування прийомів психологічного впливу, «слідчих хитрощів» та психологічних «пасток».

Для забезпечення об'єктивності цієї слідчої дії (присутність захисника, використання відеофіксації допиту) запропоновано надавати допитуваному можливість виконувати особисто фрагменти тексту, складати комп'ютерну програму, за допомогою якої вчинювалися протиправні дії, схему взаємодії в угрупованні. Наголошено на необхідності слідчому при проведенні допиту з участю захисника постійно контролювати хід допиту та володіти ініціативою.

Розглянуто мету, організацію та особливості тактики проведення очної ставки за участю організатора злочинного угруповання. Окремо наведено випадки неприпустимості проведення цієї слідчої дії. Під час очної ставки рекомендовано проводити попередній допит організатора або іншого члена організованого злочинного угруповання, який дає правдиві показання, з метою психологічного впливу на співрозмовника.

Розглянуто окремі випадки проведення очних ставок у разі повідомлення організатором неправдивих показань.

З метою викриття організатора злочинного угруповання автор наводить особливості тактики проведення пред'явлення для впізнання людей і предметів.

У роботі узагальнено випадки невизнання результатів цієї слідчої дії в суді, з наведенням типових слідчих помилок.

Відтворення обстановки та обставин події досліджено через її складові: перевірку показань на місці та слідчий експеримент. Результати перевірки

показань на місці дають змогу переконливо і точно встановити розподіл злочинних ролей, передусім у ситуаціях, коли члени злочинних угруповань прагнуть приховати свою дійсну участь у злочинах. До позитивних сторін слідчої дії віднесено: а) відшукання речових доказів; б) отримання інформації про невідомі факти діяльності угруповання; в) схилення членів угруповання до припинення протидії органам правосуддя; г) демонстрація членам кримінального співтовариства повного каяття їхнього лідера; ґ) психологічний вплив лідера своїми діями на інших членів злочинного угруповання з метою схилення останніх до дієвого каяття.

Негативні аспекти відтворення обстановки й обставин події – це можливість: а) здійснення втечі під час виїзду на місце події; б) передачі інформації про хід слідства, про наявні докази злочинної діяльності угруповання; в) знищення на місці вчинення злочинів слідів, не виявлених слідчим; г) демонстрації легенди, розробленої лідером організованого злочинного угруповання щодо пояснення виявлених фактів злочинної діяльності.

Автор зазначає про необхідність забезпечення конспіративності підготовки та проведення перевірки показань на місці (у деяких випадках можливе цілеспрямоване застосування дезінформації з метою дезорієнтації членів організованого злочинного угруповання, яких не затримано).

Проведення відтворення обстановки і обставин події за участю організатора організованого злочинного угруповання має свої особливості, одна з яких полягає в підтвердженні ним свого високого рівня підготовки, інформованості, не властивих нікому з інших учасників угруповання. Зокрема, проходження ідентифікації при вході до інформаційної бази комп'ютера, передача факсів; складання схем діяльності організацій, задіяних у злочинному бізнесі тощо.

На підставі анкетування працівників слідчих підрозділів МВС України, до поширених *судових експертиз* під час розслідування організованої злочинної діяльності віднесено: а) дактилоскопічна (87,4 % опитаних слідчих МВС України); б) трасологічна (62,3 %); в) фоноскопична (31,7 %); г) психологічна (9,3 %); ґ) бухгалтерська (7,5 %); та деякі інші.

Визначено особливості призначення та проведення у справах про злочини, вчинені організованим злочинним угрупованням, експертизи вибухових пристроїв, балістичної, судово-медичної, судово-психологічної, судово-психіатричної, комп'ютерно-технічної експертиз, технічної експертизи матеріалів і засобів відеозвукозапису та деяких інших. Розкрито можливості фоноскопичної експертизи.

Наведено випадки проведення судово-психологічної експертизи щодо встановлення організатора злочинної групи і місця в її структурі інших членів. До окремих видів експертиз сформовані групи найбільш типових запитань стосовно викриття організатора злочинного угруповання.

ВИСНОВКИ

Результатом дослідження, виконаного на основі аналізу законодавства, слідчої практики, теоретичного осмислення наукових праць вчених, є висновки, положення та рекомендації, спрямовані на вдосконалення криміналістичної теорії та практики викриття організатора злочинного угруповання. Відповідно до поставленої мети і завдань, у дисертації сформульовано висновки, в яких містяться основні результати дослідження:

1. Злочинність з характерними ознаками організованості виникла на території України в кінці XIX ст. Першими виявами організованої злочинності були злодійські артілі, групи конокрадів, утримувачів будинків розпусти, шайки паліїв. Утворення і функціонування організованих злочинних угруповань України, Росії та інших країн колишнього СРСР має загальну схожість, яку обумовило тривале перебування нашої країни у складі СРСР. Сучасна організована злочинність в Україні характеризується збільшенням кількості угруповань з міжнародними зв'язками, у фінансово-кредитній системі, сформованих на етнічній основі.

2. З урахуванням труднощів при кваліфікації об'єднань правопорушників та на підставі вивчення практики боротьби з організованою злочинністю організовані злочинні угруповання за чисельністю і розподілом ролей класифіковані на організовану злочинну групу, організоване злочинне угруповання та злочинну організацію. Авторське визначення цих понять унеможливає неправильну кваліфікацію організованих груп злочинців.

3. Організоване злочинне угруповання складається з лідера злочинної діяльності регіону; організатора; радників, консультантів; «бойовиків», охоронців; розвідки; контррозвідки; ізолюючого прошарку; блоку захисту – «дах». Викриттю організатора злочинного угруповання сприяє наведення особливостей функціонування злочинного об'єднання на певній території, що характеризує ступінь організації, стабільність існування, рівень професіоналізму, систему фінансування, розподіл функцій і ролей, внутрішні відносини, упровадження членів угруповань в органи влади та ін.

4. Основними криміналістично значущими характеристиками організатора злочинного угруповання є вік, освіта, риси особистості, особливості розумової діяльності.

З урахуванням розробленої криміналістичної характеристики організатора організованого злочинного угруповання на підставі вивчення наукових джерел, законодавства, судово-слідчої практики запропоновано нову редакцію ст. 255 КК України, застосування якої ефективніше сприятиме притягненню до кримінальної відповідальності організатора злочинного угруповання.

5. Для викриття організатора злочинного угруповання на стадії порушення кримінальної справи запропоновано встановлювати конкретний перелік обставин, здійснювати аналітичний пошук, взаємодію зі спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю та Державним департаментом України з питань виконання покарань, висувати версії, спрямовані на виявлення лідера організованого злочинного угруповання.

6. Основними криміналістичними засобами викриття організатора злочинного угруповання на початковому етапі розслідування є обшук, зняття інформації з каналів зв'язку, слідчий огляд, затримання. Успішному досягненню поставлених під час порушення та розслідування кримінальної справи цілей з викриття організатора злочинного угруповання повинен передувати комплекс оперативно-розшукових заходів, які на первинному етапі розслідування відіграють вирішальну роль у здобутті інформації про злочинну діяльність останнього. Встановлення чітких рекомендацій до процесу їх фіксації, аналіз типових слідчих помилок сприяє оптимальному використанню результатів слідчих дій у доказуванні винуватості організатора злочинів, неможливості їх визнання недійсними з боку захисників підсудних.

7. Перевірки отриманих на початковому етапі розслідування відомостей про діяльність організатора злочинного угруповання слугують допит, очна ставка, пред'явлення для впізнання, відтворення обстановки та обставин події, призначення судових експертиз. Тактичні особливості проведення цих слідчих дій обумовлені слідчими ситуаціями, що склалися у процесі розслідування, і механізмом вчинення злочинів організованими злочинними угрупованнями. Дотримання сформованих криміналістичних рекомендацій є ефективним засобом одержання достовірних відомостей під час проведення вербальних і невербальних слідчих дій, у тому числі унеможливають повідомлення неправдивих свідчень співучасниками злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями.

Призначення та проведення судових експертиз під час розслідування діяльності організованого злочинного угруповання є ефективним і важливим засобом встановлення способів учинення злочинів, виявлення серед членів групи її лідера та окремих обставин, які можуть бути з'ясовані тільки шляхом використання спеціальних (фахових) знань експерта.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Школьний В. Б. Історичні аспекти організованої злочинності в Україні / В. Б. Школьний // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 9. – С. 129–132.

2. Школьний В. Б. Криміналістичні аспекти порушення кримінальної справи відносно лідера організованого злочинного угруповання / В. Б. Школьний // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 8. – С. 146–149.

3. Школьний В. Б. Криміналістична характеристика лідера (організатора) злочинного угруповання / В. Б. Школьний // Юридична Україна. – 2007. – № 7. – С. 105–108.

4. Максимчук И., Школьный В. Об аспектах борьбы с организованной преступностью в Украине / В. Б. Школьный // Закон и жизнь. – 2006. – № 1. – С. 40–44.

5. Школьный В. Б. Криминалистическая характеристика лидера (организатора) преступной группы : материалы Междунар. науч.-практ. конф. : [«Эволюция уголовного судопроизводства на постсоветском пространстве»], (Киев, 22–23 июня 2006 г.). – К., 2006. – Кн. III. – С. 239–245.

6. Школьный В. Б. Роль современных лидеров организованных злочинных формирований у відмиванні доходів, отриманих від злочинної діяльності : зб. наук. праць [«Безпека підприємництва та фінансовий моніторинг», (Київ, 15–17 листоп. 2006 р.). – К., 2006. – С. 111–115.

7. Школьный В. Б. Криміналістичні аспекти порушення кримінальної справи відносно організатора терористичної групи : зб. тез наук. доп. III Міжнар. конф. аспірантів, студентів та здобувачів [«Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку»], (Луцьк, 23–24 берез. 2007 р.). – Луцьк, 2007. – С. 346–348.

8. Школьный В. Б. Використання результатів зняття інформації з каналів зв'язку для розслідування організованої злочинної діяльності : матеріали III Міжнар. науч.-практ. конф. [«Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності»], (Київ, 25–26 жовт. 2007 р.) / Мін-во внутр. справ. – К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. – С. 160–162.

АНОТАЦІЯ

Школьный В.Б. Тактика викриття організатора злочинного угруповання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність. – Київський національний університет внутрішніх справ, Київ, 2009.

У роботі досліджено історичні витоки організованої злочинності, роль лідерів у її становленні. Подано криміналістичну характеристику організованої злочинності та організаторів злочинних угруповань. Процес викриття організатора злочинної групи розкрито окремо на стадії порушення кримінальної справи, початкового і наступного етапу розслідування. Особливу увагу приділено тактиці проведення слідчого огляду, обшуку, затримання, зняття інформації з каналів зв'язку, допиту, очній ставці, пред'явленню для впізнання, відтворенню обстановки та обставин події, призначенню судових експертиз. Результатом дисертації є підготовка комплексу криміналістичних рекомендацій, які спрямовані на забезпечення викриття організатора злочинного угруповання, доведення його винуватості у протиправній діяльності.

Ключові слова: лідер; організатор; злочинна група; організоване злочинне угруповання; злочинна організація.

АННОТАЦИЯ

Школьный В.Б. Тактика выявления организатора преступной группировки. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза, оперативно-розыскная деятельность. – Киевский национальный университет внутренних дел, Киев, 2009.

В работе на примере развития профессиональной преступности исследуется возникновение организованной преступной деятельности на территории Украины, начиная с конца XIX в. Показана роль лидеров в ее становлении. Автор приводит криминалистическую характеристику организованной преступности и организаторов преступных группировок. Предложено в рамках классификации преступных объединений авторские определения «организованной преступной группы», «организованной преступной группировки» и «преступной организации».

Отмечено, что на современном этапе возрастает количество преступных формирований с международными связями, в финансово-кредитной системе, созданных на этнической основе.

Важным моментом в раскрытии преступной деятельности является очертание структуры организованных преступных группировок: лидер, организатор, советники, консультанты, «боевики», охранники, разведка, контрразведка, изолирующая прослойка, блоки защиты. В работе показано различие между лидером и организатором преступного формирования, определены особенности его функционирования на определенной территории.

Предложена новая редакция ст. 255 Уголовного кодекса Украины, которая более эффективно будет способствовать привлечению к ответственности виновных за создание организованной преступной группы или преступной организации.

Организатор преступной группировки характеризуется наличием знаний в сфере экономики, психологии, имеет высшее образование, организаторские способности, сильные волевые качества, аналитический склад ума и эмоциональную стойкость.

Отмечено, что эффективным средством выявления организатора преступной группировки на стадии возбуждения уголовного дела является аналитический поиск. Автор предлагает перечень обстоятельств, которые нужно при этом устанавливать. Успех в раскрытии преступной деятельности зависит и от установленного взаимодействия следователя со специальными подразделениями по борьбе с преступностью и Государственным департаментом Украины по вопросам исполнения наказаний. Обосновано законодательное закрепление возможности проведения судебной экспертизы до возбуждения уголовного дела.

Процесс установления роли организатора преступной группировки протекает в неблагоприятных для следователя условиях: ограниченность времени, сил и средств, недостаточность необходимой доказательственной информации, противодействие со стороны преступников. В этой связи рассмотрены отдельные тактические приемы проведения следственных действий, направленные на получение объективной и полной информации о причастности соучастников к преступной деятельности.

На первоначальном этапе выявления организатора преступной группировки автор предлагает проводить обыски, снятие информации с каналов связи, следственные осмотры, задержания. При этом сформулированы рекомендации по фиксации хода следственного действия и проанализированы типичные ошибки, допускаемые субъектами расследования, что в дальнейшем послужило непризнанию в суде данного следственного действия и его результатов.

На последующем этапе расследования предложено проведение допросов, очных ставок, предъявлений для опознания, воспроизведений обстановки и обстоятельств события, назначения судебных экспертиз.

Тактические особенности этих следственных действий раскрыты в соответствии со сложившимися следственными ситуациями. На основании изучения практики к наиболее распространенным экспертизам в процессе установления организатора преступной группировки отнесены: баллистические, почерковедческие, трасологические, технические экспертизы документов, исследования материалов, веществ и изделий, технические экспертизы материалов и средств видеозвукозаписи, фоноскопические, судебно-медицинские, судебно-психиатрические, судебно-психологические и некоторые другие.

Результатом диссертации является подготовка комплекса криминалистических рекомендаций, направленных на обеспечение выявления организатора преступной группировки, доказывания его виновности в противоправной деятельности.

Ключевые слова: лидер; организатор; преступная группа; организованная преступная группировка; преступная организация.

SUMMARY

Shkolnij V.B. Tactic of exposure of organizer of criminal groupment. – Manuscript.

Thesis work for getting a scientific degree of candidate of legal sciences in speciality 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics, forensic inquiry, operational investigative activity. – Kyiv National University of Internal Affairs. – Kyiv, 2009.

The historical sources of the organized crime are in-process explored, role of leaders in its becoming. Given criminalistics description of the organized crime and organizers of criminal groupments. The process of exposure of organizer of criminal group is exposed separately on the stage of excitation of criminal case initial and next stage of investigation. The special attention is spared to tactic of leadthrough of investigation review, search, detention, removal of information, from ducting the copula drunk up, to simultaneous questioning of witnesses, producing for recognition, recreation of situation and circumstances of event, setting of judicial examinations.

Preparation of complex of criminalistics recommendations which are directed on providing of exposure of organizer of criminal groupment is the result of dissertation, leading to of his guiltiness in criminal activity.

Key words: leader; organizer; criminal group; organized criminal groupment; criminal organization.

Підписано до друку 29.12.2009 р. Формат 60x90/16
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 150. Зам. 43

«Видавництво „Науковий світ”» ®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, віл. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13, 200-87-15, 8-050-525-88-77